

Ljiljana Lazarević

Ž
K H
(J)
1918. 1941.

Ključno pitanje

Svakodnevni život – izbor ili tradicionalno breme?

T

Modul se bavi kompleksnošću i raznolikošću svakodnevnog života u novoj zemlji. Učenici bi trebali stvoriti širu sliku o tome kakav je bio život u zemlji s velikim regionalnim i nacionalnim razlikama u razdoblju od 1918. do 1941. Radionica je važna zbog potrebe za podizanjem razine tolerancije i svijesti u regiji, prije svega o tome kolike su bile razlike i koliko su duboki korijeni nekih problema, ali i koliko su slični problemi u različitim dijelovima države.

I :

- Učenici će razumjeti promjene i kontinuitet socijalnih fenomena kao sličnosti i razlike u prošlosti i sadašnjosti.
 - Učenici će razumjeti složenost interakcije između tradicionalnog i modernog u međuratnom razdoblju u Jugoslaviji.
 - Učenici će razviti empatiju.
 - Učenici će proširiti znanja o kvaliteti svakodnevnog života u međuratnom razdoblju.
-

C :

- Kritičko razumijevanje kompleksne prirode prošlosti
 - Razumijevanje nacionalnog identiteta
 - Podrška učenicima u razumijevanju vlastita podrijetla
 - Uzajamno poštovanje, mir, stabilnost, demokracija
 - Razvitak povijesne svijesti
-

č

Korak 1:

Predavač će pročitati uvod, objasniti situaciju u zemlji koristeći se izvorima od 1 do 5.

Korak 2:

Predavač će podijeliti učenike u dvije grupe:

1. prva grupa koristi izvore selo/grad

2. druga grupa koristi izvore tradicionalno/moderno

Korak 3:

Učenici će ispuniti tablicu na temu položaja žena koristeći zadane izvore.

90
minuta

Korak 1

Kraljevina SHS formirana je nakon završetka Prvog svjetskog rata, utemeljena na ideji zajedničkih korijena Južnih Slavena. Nova država nastala je spajanjem regija koje su imale različita kulturna naslijeđa. Razlike su bile velike u svakom pogledu: političkom, kulturnom, nacionalnom, ekonomskom... Kraljevina SHS (od 1929. pod imenom Kraljevina Jugoslavija) bila je pretežno zemljoradnička država s visokim postotkom seoskoga stanovništva, čiji je život bio zasnovan na tradicionalnim običajima i navikama. Proces industrijalizacije uglavnom je zaobila cijelu regiju. Zapadni i sjeverni dijelovi države (koji su nekada bili dio Austro-Ugarske Monarhije) bili su razvijeniji, dok su južni dijelovi zemlje (koji su bili pod Osmanlijskim Carstvom) zaostajali. Svi ovi čimbenici u kombinaciji s političkim i nacionalnim razlikama uvjetovali su velike probleme u funkcioniranju novonastale države.

Izvor 1

Dž 1918.

Repe Bozo, *Sodobna zgodovina za 4. letnik gimnazij*, str. 82

Korak 1

Izvor 2

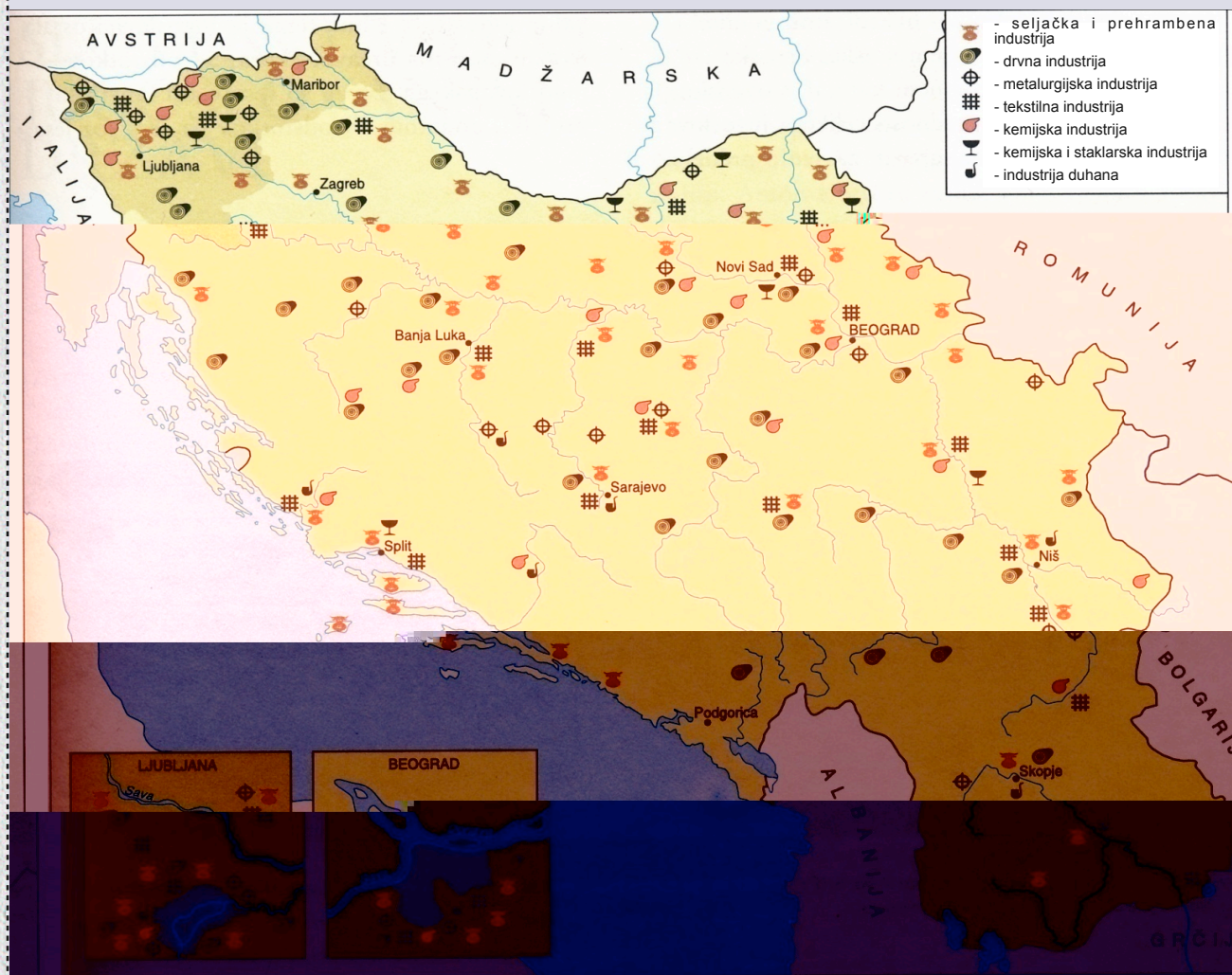
T

	1921	1931
Broj stanovnika (u tisućama)	Broj gradova	Broj gradova
10-20	30	124
20-50	11	25
50-100	3	4
> 100	2	3

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije*, str.36

Izvor 3

I

Repe Bozo, *Sodobna zgodovina za 4.letnik gimnazij*. Ljubljana: Modrijan 2007, str. 97

Korak 1

Izvor 4

K

š

Ljubodrag Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.35*

KLASE ZANIMANJA	1921	1931
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	78.87%	76.58%
Industrija i zanat	9.91%	11.00%
Trgovina, krediti, promet	4.35%	4.85%
Javna služba, slobodna zanimanja, vojska	3.80%	4.08%
Ostala zanimanja	3.07%	3.49%

Izvor 5

N

			č	š		č	N
Banovine			Ukupno			Ukupno	Ukupno
Dravska	94,13%	92,41%	93,23%	1,80%	1,23%	1,23%	5,54%
Drinska	56,37%	18,56%	37,49%	0,32%	0,42%	0,40%	62,11%
Dunavska	82,03%	59,67%	70,52%	0,45%	0,77%	0,61%	28,87%
Moravska	60,76%	16,01%	37,70%	0,41%	0,27%	0,34%	61,96%
Primorska	55,48%	29,37%	42,08%	0,41%	0,51%	0,46%	57,46%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Savska	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
Vardarska	43,89%	14,32%	28,84%	0,41%	0,18%	0,30%	70,86%
Vrbaska	39,73%	13,95%	27,09%	0,38%	0,24%	0,31%	72,60%
Zetska	50,69%	16,69%	33,50%	0,51%	0,41%	0,46%	66,04%
Beograd	92,66%	84%	88,69%	0,24%	0,68%	0,44%	10,87%
Ukupno	67,31%	42,90%	53,83%				44,51%

Ljubodrag Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918'1941, II, str.192*

Izvor 1

G

Vi e od svih doma instava u Kraljevini ivjelo je od poljoprivrede, tj. oko 80% aktivnog stanovni tva svoju je zaradu stjecalo u poljoprivredi. Iako se u razdoblju od 1921. do 1931. prema nekim podacima prema gradovima pokrenulo oko milijun stanovnika, injenica je da se uve ao broj malih gradova sa slabo razvijenom privredom i bez urbanog ivotnog standarda. Prema podacima Ministarstva unutra njih poslova Kraljevine SHS 1925. bilo je 24255 sela i 4595 zaselaka, ukupno 96% svih naselja, dok je svih ostalih naseljenih mjesta bilo 1265 (gradova, manjih gradova, gradi a, trgovi ta, predgra a, toplica, seoskih imanja, samostana i manastira). Prema istim podacima u manjim mjestima i gradovima ivjelo je 15,8% stanovni tva.

Lj. Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918.-1941. 1, str.35*

Izvor 2

T

„Tuberkuloza se javljala kao izrazita, kroni na, narodna, socijalna bolest. U medicinskoj literaturi ona je svrstavana u grupu takozvanih »opasnih narodnih misija«. Od tuberkuloze je umiralo oko 14% svih umrlih. I na tom planu postojala je izra ena neravnomjernost pa je tako u Savskoj banovini svaki peti umrli umro od tuberkuloze, dok je u Beogradu to bio svaki pedeseti. Neravnomjernost je postojala i izme u sela i grada. Tuberkuloza se u po etku javljala kao gradska bolest, bolest lo ih stanova. Br e prihva anje higijenskih navika presudno je pridonijelo da je smrtnost od tuberkuloze opadala u gradu dva puta br e nego na selu, koje se te ko osloba alo kulturne i zdravstvene zaostalosti. Jedino je u Dravskoj banovini, u cijelom me uratnom razdoblju, smrtnost od tuberkuloze bila ve a na selu nego u gradu...“

Lj. Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918.-1941, str.66/67*

Izvor 3

B

Beogra ani su imali rasonoda i u samom gradu. Na primjer, tu su bile i prve kinodvorane. Interesantno je rje enje bilo ono kod „Pariza“ na Terazijama. Budu i da je tu „sala“ bila improvizirana od dotada njegov dugog uskog dvori ta, platno je bilo postavljeno tako da visi po sredini prostorije pa se gledalo s obje strane, a da bi slika bila jasnija platno su mo ili prskalicom. Gledatelji su sjedili za kavanskim stolovima, jeli i pili (s prednje strane bila je samo kavana, a sa zadnje se ve eralo), glazba je dolazila s jednog klavira, a kasnije i malog orkestra od dva-tri instrumenta. Uz tragi ne prizore sviralo se ne to klasi no, a uz ale brzi i veseli ritmovi. Filmovi su, razumije se, bili nijemi.

„*Detinjstvo u proslosti*“, Bgd 2001, iz: Aleksandar Deroko, „*A ondak je letijo jeroplan nad Beogradom*“

Izvor 4

F š T

<https://www.facebook.com/Crno.beli.Beograd>, (19. svibnja 2012..)

Izvor 5

I I.

„Ishrana sela i grada u tridesetim godinama po ela se razlikovati. U ishrani gradova po ele su se e e koristiti namirnice ivotinjskog porijekla (raste upotreba mesa i mlijeka), dok je hrana biljnog porijekla i dalje dominirala u ishrani sela.

U ishrani stanovni tva gradova ustalila se neznatna razlika izme u zimske i ljetne ishrane, a u selu se i dalje zadr avaju dva osnovna tipa ishrane – ljetni i zimski... Kruh, grah i krumpir temeljne su namirnice...“

Lj. Dimić, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918.-1941,I, str.62*

Izvor 6

I II.

Hrana se na selu uglavnom sastoji od raenog kruha, crvenog luka, sira, salate i umu enih jela. Rijetko se koristila sol zato to je, prema priama seljaka, bila skupa. Rijetko se u kuhanoj hrani koristila mast ili malo ulja, narod je jeo posno. U jednoj se godini dana, prema izrazunima, postilo 260 dana. Seoski sveenici (popovi) nisu bili skloni upotrebi ribe i ulja, a sami su u Crnoj rijeci po cijeli dan lovili ribu i pripremali je za sebe. Dok novaci (unovaeni vojnici) imaju tek etrdesetak kilograma, njihovi su duobri nicipili teki i stotinu pa i stotinu dvadeset kilograma.

Dokumenti o povijesti makedonskog naroda svezak 2, stranica 20

Izvor 7

O I.

„Za nekog se ka e da je lijepo odjeven ako mu je odijelo novo ili bar dobro sauvano, skupocjeno i isto. Ali se smatra da onaj koji previ e pazi na oblaenje nije ili ne e biti dobar domatin. On suvi e vremena izgubi na oblaenje i previ e potro i na sebe. Dok mladi nije oenjen i dok djevojka nije udana, smatra se da se moraju to ljepe i i e odijevati. Prema odijelu sude: djevojina obitelj oimovnom stanju mladi a, ali i mladi eva o djevojci i njezinoj ku i. Mladenci se lijepo obla e i tijekom prve godine bra noga ivota. No, to je samo zato to su jo uvijek mlad bra ni par (mladenci) i zato to jo uvijek imaju to obu i.

S godinama se njihova odje a iznosi, ostari, a novo se ne kupuje. to se djece ti e, ona trebaju biti obu ena u istu odje u kada idu u crkvu na pri est i uop e kada je neki blagdan ili s roditeljima idu u goste. Ina e, »djeca su djeca pa nikada ista ne mogu biti«.

Aleksandar Petrović, Rakovica. Socijalno - higijenski problemi, Beograd 1939, 148

Izvor 8

O II.

„Na in obla enja, kao i cjelokupan ivot, podlije e vladaju im normama pona nja u odre enoj sredini, njezinim kolektivnim pravilima, usvojenim estetskim idealima zajednice, ekonomskim i tehnikim mogućnostima. Na in obla enja jedan je od najboljih pokazatelja društvenih promjena koje su zahvatile jugoslavensko selo. U Kraljevini Jugoslaviji moglo se sresti vi e tipova narodne no nje (alpska, panonska, moravska, makedonska, jadranska, dinarska), od kojih je svaki tip nosio osnovne karakteristike kulturnih obilježja krajeva u kojima su nastali. Masovnim kori tenjem industrijskih proizvoda koji su mijenjali ivot narodna se no nja povla ila iz uporabe. Taj proces bio je najbr i u Dravskoj banovini, industrijskim oblastima Savske i Dunavske banovine i u velikim gradovima. Prema nekim podacima, 1918. narodnu je no nju nosilo oko 60% stanovnika Kraljevine. Sa slovenskog sela ona je bila gotovo potisnuta. Na drugoj strani, u dinarskim oblastima, ju noj i jugoisto noj Srbiji te Makedoniji doma e tkanine od vune (sukno), konoplje, lana, koje i pamuka bile su u svakodnevnoj uporabi. U tim oblastima narodna no nja bila je u svakodnevnoj upotrebi...“

Lj. Dimić, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije, I, Bgd, 1994, str. 74

izvor 9

Ž

„Moja majka Persa brinula je o desetero djece, petero svojih i petero sestrih. Teta je umrla od tuberkuloze, a tetak poginuo u ratu. Tako je brigu o njihovoj djeci preuzela moja majka, koja je vodila kavanu u selu u kojem smo ivjeli, Divcima, u predgra u Valjeva. Bila je sna na, odluna, vrijedna i sposobna ena, a njezin glavni posao bio je u kuhinji; bila je vrsna kuharica: odvjetnici i ugledni ljudi iz Valjeva svakodnevno su prelazili 10 km da bi do li »na doru ak kod Perse«. U isto vrijeme brinula je o financijama, nabavci, ku i i djeci, a mi djeca morali smo po tivati starije i pomagati oko nabavke. Majka je bila blaga ali odluna osoba, nikad nije podizala ton, ali se od nas o ekivala apsolutna poslu nost.

Otac je bio miran, povu en, neeksponiran ovjek, radi an, ali je briga i odgovornost u vezi sa svime bila prepu tena majci. Usprkos svim obvezama koje su bile neprekidne i velike, nikada je nisam uo da se ali na koga ili da joj je ne to te ko...“

Sjećanje Miloša Nedovića, rođenog 1933.

P

:

1. K š ? ?
2. Š ?
3. K ?
4. K ž ? J ?
5. K č ž ? M š š ?

Izvor 1
S

„Poderane, prljave i kojekako odjevene selja ke figure koje vidimo danas po ve im naseljima, a i po selima, pojam su prijelazan, prouzrokovan naglim proletariziranjem i ekonomskim propadanjem jednoga dijela selja tva, ali i njegovom dru tvenom zbunjeno u u valu modernizacije pred kojom se seljak sa svojom tradicionalno-patrijarhalnom kulturom osje a slab, zaostao i povrh svega bespomo an. Ta vanjska izobli enost odraz je njegove unutarnje dru tvne, a ne samo materijalno-ekonomske pokolebanosti. Dokle god se seljak dr i vrsto i uravnote eno na ekonomskoj osnovici svoga ivota, on to svoje stanje iskazuje i odje om i ukrasima.“

V. Dvorniković, Beograd, 1990, 463.

Izvor 3
M

„Danas, poslije sto godina, Beograd ne guta i vi e ne pro dire: on je progutan Levantom, Balkanom, Pe tom, ali naro ito najezdom selja tva i malogra ana svih rasa, jezika i vjera oko sebe, koji, i upani iz korijena, ne ive ni pod svojim krovom ni u svojoj ulici, nego na ulici, u kavani, u kinodvoranama, barovima, bifeima, u evabd inici, u radnji s „u i kim proizvodima“, u bezbrojnim kavanama sa selja kim panjem i ro tiljem pred vratima ili svinjskom glavom u prozoru ili u tzv. lokalima „umjetni ke boemije“, jednoj od najbanalnijih industrija u tom sajamskom mete u. U Beogradu koji je danas jedva tri puta ve i, svega je toga trideset puta vi e nego u predratnom, i tek sad, poslije nebodera i rasko nih pari kih publikacija, Beograd je postao grad evap i a i „uburskih diva“.

M. Grol, Iz predratne Srbije, Beograd, 1939, 18.

Izvor 5
T

„Vjerni starim obi ajima Srba, u dugim zimskim ve erima ldvorci su odr avali svoja sijela. Kao dje ak ja sam bio na mnogima od njih u ku i moga oca. Stariji ljudi bi posjedali oko tople pe i na klupi napravljenoj od istog materijala kao i sama pe , obi no od mekih cigala, o bukana i okre ena. Ljudi su pu ili i razgovarali, a izgledali su kao senatori, samozvani uvari sve mudrosti u ldvoru. Kraj nogu starijih sjedili su na klupicama mladi ljudi, a pred svakim od njih stajala je ko arica u koju su krunili uta zrna velikih kukuruznih klipova. To bi radili cijelu ve er. Starije ene sjedile su na malim klupama uza zidove; one su prele vunu, lan ili kudjelju, ile ili vezle. Kao maj inom ljubimcu meni je bilo dopu teno sjesti pored majke i slu ati rije i mudrosti i ma tarije iz usta starijih ljudi, a ponekad i iz usta sredovje nih ili mladih ljudi, ako bi im to stariji dopustili. S vremena na vrijeme zapjevale bi ene poneku pjesmu koja je bila u vezi sa spominjanim doga ajima. Na primjer, kada bi netko od starijih ljudi zavr io besjedu o Kara or u i njegovim borbama protiv Turaka, ene bi zapjevale pjesme u kojima se slavi hrabri Kara or e i vojvoda hajduk Veljko, koji je sa akom Srbijanaca branio Negotin od velike turske vojske pod Mulan-pa om. Ova hrabra eta, kako je pjesma opjevava, podsje a na onu malu etu starih Grka u bitci na Termopilama.“

Mihailo Pupin, Autobiografija iz: Detinstvo u prošlosti, Beograd, 2001, str. 13.

Izvor 2
O

Privatna fotografija Mitrovićeve obitelji

Izvor 4

N Iz tinjana (kod Pule)

Neko i danas

„Kako je u cijeloj Istri poznato, jednom je tinjan bio pravi ponos cijele Pulj tine. Na a mlade uvijek se stajala na vrlo visokom stupnju po tenja i zna aja. Svi su se divili na emu selu i na oj mlade i. Danas su se pak i kod nas sasvim promijenile prilike. Na i najbolji mladi i morali su zbog ne uvenog terora preko granice, a drugi u voja tvo.

Ima ovdje nekoliko oholih djevojaka koje nikako ne mogu ivjeti bez poljubaca talijanskih mornara. Te su djevojke kao pomahnitale tr ale u Pulu i zvale talijanske mornare u tinjan. Naravno, mornari su se kao mladi ljudi odmah odazvali tome pozivu te organizirali ples. Krajnje je vrijeme da roditelji malo bolje pripaze svoje k eri, jer e ina e biti prekasno.

tinjane, tinjane, kamo hrli ?“

Novine Istarska riječ, 1923.

izvor 6

M M - „Mika Miš – Hristos se rodi“

61

Obja njenje slike: Na slici se vide Miki i Mini (dje ji junaci poznatog ameri kog stripa autora Walta Disneya) kako peku pra i a za Bo i , to je tradicionalni srpski obi aj. Cijela scena popra ena je tradicionalnim srpskim bo i nom pozdravom „Hristos se rodi“, kojim je slika i naslovljena.

naslovna strana, br.II, 1937.

izvor 7

Ž

„Ali, ma kakav da je bio odnos u ku i, otac nije vladao. (Mo da mu je to ku no carstvo bilo sitno i neva no) Vladale su u stvari ene, pamtile su se kao vladari. Taj matrijarhat u patrijarhatu (sva vlast u ime gospodara ku e), vrst i neupitan i utoliko sigurniji, ni im nije dovo en u sumnju, odagnavao je i samu pomisao na pobunu...“

Meša Selimović, *Sjećanja, Detinjstvo u prošlosti*, str. 27, Beograd, 2001. 2001.

izvor 8

N

Broj pismenih muškaraca i žena u banovinama 1931.

B	M	Ž
Vardarska	43,89%	14,32%
Zetska	50,69%	16,69%
Drinska	56,37%	18,56%
Moravska	60,76%	16,01%
Primorska	55,48%	29,73%
Dunavska	82,03%	69,67%
Savska	80,06%	63,78%
Beograd	92,66%	84,00%
Dravska	94,13%	92,41%

Lj. Dimic, *Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, II, str.192*

izvor 9

Ž I.

U Beogradu se tridesetih godina pro loga stolje a, poslije nekoliko uspje nih ena u svjetskom zrakoplovstvu, na te aj za pilote prijavilo i nekoliko na ih. Te aj je vodio Miodrag Tomi , jedan od pilota koji su zrakoplovnu kolu zavr ili u Francuskoj. Prva ena koja je polo ila pilotski ispit na aerodromu u Zemunu bila je Danica Tomi , instruktorova supruga.

Druga je ena bila Kristina Gori ek, ro ena u Sti ni u Sloveniji 1906. godine. Poslije zavr ene kole na la se u Beogradu, gdje je najprije radila kao telefonistica, a zatim je na vlastiti zahtjev preba ena u po tu Zemun, da bi bila bli e zra noj luci.

Kad sam prije par mjeseci bio u dru tvu s jednim zrakoplovnim veteranom, zapo ela se pri a o enama pilotima. Tada sam spomenuo Kristinu Gori ek, drugu pilotkinju u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Veteran je pak rekao:

- Ne, ona je bila prva ena pilot.
- ?
- Me u pilotima veteranima prenosi se pri a da je Kristina Gori ek prva zavr ila leta ki dio te aja, da je ona bila prva ena koja je samostalno letjela, nekoliko puta prije Danice Tomi . Dani in je mu iskoristio odsustvo Kristine Gori ek s treninga (ili je bila slu beno odsutna ili bolesna), na brzinu skupio povjerenstvo i dopustio da Danica pola e ispit za pilota. Tako je u povijest srpskog i jugoslavenskog zrakoplovstva Danica Tomi u la kao prva ena pilot.

Meša Selimović, *Sjećanja, Detinjstvo u prošlosti*, str. 27, Beograd, 2001.

Izvor 10

ž II.

<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>
<http://www.megaupload.com/?d=JOCR7Q9Q>, (5. svibnja 2011.)

Pitanja za rad grupe:

1. K ? ž
2. K ? M š ć
3. K š ž š ž ? D š
4. J ć ? M ž ?
5. K J š ? ?
6. J M M š ? T ? K

Korak 3

S ć

S š
